

Gyógyszerésztörténeti közlemények

Gyógyszerészet 27. 225—227 1983.

Nendtvich Tamás

(1782—1859)

DR. HEGEDŰS LAJOS ÉS SZMODITS LÁSZLO

Nendtvich Tamás neves pécsi gyógyszerész életét, munkásságát ismertetik a szerzők születésének 200 éves évfordulóján, aki elsörendű vegyvizsgáló, szenvedélyes botanikus, entomológus volt. *Dr. Sadler József* a pesti egyetem növénytan tanárával, gyógyszerésszel, barátjával együtt fedezték fel a róluk elnevezett mecseki zergevirágot. Gazdag herbáriumát és hatalmas lepkegyűjteményét a Magyar Nemzeti Múzeumra hagyta. Az 1836. évi kolerajárvány idején újfajta „specifikus” fertőtlenítővel új védekezést vezetett be. A királyi bíróság szakértőnek kérte fel a hosszúhetényi arzénmérgezésnél, ahol pontos vegyelemzés alapján ítéletek. A napóleoni háborúk gyógyszer-hiányán gyógynövény természetével igyekezett enyhíteni. Tudományos előadásai megjelentek a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók VI. Nagygyűlésének Történeti Vázlatában 1845-ben. Közlik értékes közéleti tevékenységét is, valamint azt, hogy mint jó hazafi magyarságával az 1948—49-es szabadságharc idején fiaival együtt bátran kiállt.

★

Nendtvich Tamás, nemcsak neves gyógyszerész, hanem kora egyik jelentős flóra-kutatója, rovargyűjtője volt, aki kísérletes gyógynövénytermesztésen kívül, gyümölcsnemesítéssel is foglalkozott. 200 éves évfordulóján emlékezünk életére és munkásságára.

Többbizben tevélegesen részt vállalt Pécs város közéleti munkájában. Az 1948—49-es szabadságharc idején magyarságával bátran kiállt.

Késmárkon 1782. november 15-én született [1]. Apja *Nendtvich Kristóf* késmárki vászonkereskedő. Tanulmányait szülővárosa protestáns gimnáziumában kezdte, majd a híres debreceni Református Kollégiumban fejezte be, kitűnő eredménnyel. Tanárai az eleven eszű fiúra felfigyeltek, így rábeszélték szüleit arra, hogy gyermeküket taníttassák tovább. A kitűnő iskolák jó hatással voltak rá, mert magába szívhatta korának műveltségét. Az ifjút elsősorban a természettudományok érdekelték, ezért a gyógyszerészi pályára lép [2]. Debrecenben a városi patikában, Kolozsvárott a Hincz-féle „Szent György” gyógyszerárban volt üzönc.* Gyakornoki éveit kiöltve, segédi vizsgáját jeles eredménnyel tette le. Ezután beiratkozott a pesti Tudományegyetemre, ahol 1800-ban gyógyszerészi oklevelet szerzett. Néhány évi pesti kondíció után 1805-ben Pécsre telepedett le, ahol megvásárolta az „Arany Sas” patikát, melynek 1806-tól 1848-ig volt a tulajdonosa [3].

A napóleoni háború következtében állandósult a gyógyszer-hiány ezért *Nendtvich Tamás* közreműködésével, a pécsi irgalmasrendi orvosok megszervezték a város mezőgazdásaival, kertészeivel együtt a legfontosabb gyógynövények természetését.

Mint gyógyszerésznek érdeme az 1836-os baranya megyei kolera járvány idején a fertőző góccok felszámolására az árnyékszék, pócegödrög fertőtlenítésére a vasgálic oldatot és a fenilsavas meszet ajánlotta. Belsőleg a kerti ruta (*ruta graveolens*) szeszes oldatát és főzetét tartotta helyesnek ellen-szerként fogyasztani [3].

Mint nagy tudású kémikust is igénybe vette a királyi vizsgálóbíró a hosszúhetényi arzénes mérgezési bűnügyben. Alapos, 14 napi analízis után terjesztette elő szakértői véleményét.

A növényvilág kiváló ismerőjeként fáradhatatlanul utazgatott, hogy felkutassa Baranya és a szomszédos Szlavónia gazdag flóráját. Ezzel is gyarapítva tudását és egyedi gazdag herbáriumát. Szoros kapcsolatot tartott fenn kora neves botanikus professzorával, gyógyszerész jó barátjával, *dr. Sadler József*-fel (1795—1849) pesti egyetemi tanárral. A Mecsekben általuk felfedezett zergevirág „*Doronicum Nendtvichi, Sadleri*” nevüket viseli. (Erről a növényről később kiderült, hogy a „*Doronicum-caucasicum M. B.*”-vel azonos) [4]. *Nendtvich* annyira szerette a természetet, hogy alkalmazott gyógyszerészeit is meggyőzte, és botanikára tanította. A pécsi és baranya megyei lelkes természetkedvelők, mikor megalakították a Mecsek Egyesületét, jelvényükkül *Nendtvich Tamás* iránti hálából a zergevirágot választották [4]. Ez nem csoda, mert a tudós gyógyszerész egyik értekezésében a következőket írta le: „Azonban az ember mit nem áldoz sokszor hajlandóságainak és szenvedélyének? És miért ne tenné azt szintén a tudomány kedvéért is? Minek utána a tudományos rovarásznak fáradhatatlansága amúgy sem indult nyereségvágyból, hanem azon nemes ösztönből, hogy melynél fogva a tudományoknak is áldozni, a köz jóhoz valamivel járni kívánt és a szép természetet szintúgy annak végtelen bölcsességét, jóságos teremtményét munkálataiban megismertesse és tisztelhesse. Egyedül ez a jutalma a tudományos és egyszersmind erkölcsös embernek.” Ez volt hitvallása. — Az ügy érdekében *Sándor Friggyessel* a jeles flórakutatóval a magyar királyi udvari kamara fogalmazójával növénytani kérdésekben állandóan levelezett. Természettudományi szeretetét bizonyítja még, hogy nagyértékű rovargyűjteményét később a Magyar Nemzeti Múzeumnak adományozta, Kertjének egy részét

* Így hívták annak idején a gyakornokot.

botanikus kertté alakította át, itt tudományos kísérleteket folytatott gyümölcsnemesítő szakértőként.

A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Vándorgyűléseinek egyik lelkes alapító szervezője. Az 1845. évi VI. pécsi nagygyűlésen 4 értekezést adott elő, amelyek összefoglalják addigi tudományos munkásságát [4]. Előadásainak címe: Pécs és környékének viránya. Ebben több mint ezer- száz növényt sorol fel. Holott azt írja: „Flóra nevédek felkeresésének Baranyának alig vizsgálám meg még csak hatodrészt” [5] Második előadása: „Pécsnek lepkéi és vidékőkhézi viszonyaik”. A kor egyik jellegzetes entomológiai tanulmánya volt ez [7]. A harmadik témaköre: „Baranyának fanemei” c. értekezése [6]. Ennek illusztrálására fagyűjteményét is bemutatta. A negyedik a „Gyümölcsstényés jelen állapota Pécs-környékén” c. előadását a közgyűlés kitéüntette [8].

Nendtvich nemcsak a tudománynak és gyógyszer-tárának élt, hanem Pécs közéletében is nagy szerepet játszott. Kívívta, hogy a város evangélikus templomát építsen [3]. Mint jó hazafi, az 1848-as szabadságharc idején fiatal együtt a magyar eszméket hirdette. A fegyverletétel után 1849-ben *Jellasics* horvát bán Pécs városára 200 ezer forint sarcot vetett ki, ezért előkelő honfiakból túsokat szedett. Ezek között volt *Nendtvich Tamás* is, akit azonban annyira szerettek és tiszteltek Pécsen, hogy a városbíró kieszközölte szabadon engedését [3].

Gyula és Sándor fia százados, illetve főhadnagyként küzdött a szabadságharcban. Vilmos fia apja patikáját bérelte és szintén flórakutatásokkal foglalkozott. Gyermekéi apjuk tudományszeretét örökölték. Negyedik fia *dr. Nendtvich Károly* (1811—1892) orvos, híres kémikus, budapesti műegyetemi tanár, aki édesapja gyűjtési eredményét összefoglalta az 1886-ban Budán megjelent tanulmányában: „*Enumeratio plantarum in Territorio quinque-Ecclesiensi sponte crescentium, praemissio tractatu generali de natura cognostica montium-deque situ, climate et vegetatione ejusdem regionis*” közölte [4].

E néhány sorral óhajtottunk emléket állítani születésének 200 éves évfordulójára.

Nagy veszteség érte a gyógyszerész társadalmat, amikor 1858. augusztus 3-án *Nendtvich Tamás* el-távozott az élők sorából.

IRODALOM

1. *Kenyeres Agnes*: Magyar életrajzi lexikon, II. kötet. 295. (Budapest, Akadémiai Kiadó, 1969.)
2. *Dr. Gombocz Endre*: A magyar botanika története. 440. Budapest, (1936).
3. *Baranyai Aurél*: A pécsi Fő utcai Apothecarius. 45. (Gyógyszerésztörténeti Dinárium. Budapest, 3. évf.-3. (11) sz. (1974).
4. *Róna Jenő*: Emlékezés *Nendtvich Tamás*ról. (Botanikai Közlemények. (2. 61. (Budapest, 1909.))
5. *Nendtvich Tamás*: Pécs és környékének viránya. (Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Munkálatai VI. Pécs 1846.)
6. *Nendtvich Tamás*: Baranyának fanemei. (Ugyanott)
7. *Nendtvich Tamás*: Pécsnek lepkéi és vidékőkhézi viszonyaik (Ugyanott).
8. *Nendtvich Tamás*: „Gyümölcsstényés jelen állapota Pécs környékén” (Ugyanott).

Dr. L. Hegedüs und L. Szmodits: *Tamás Nendtvich (1782—1859)*

Авторы излагают жизнь, деятельность Тамаша Нендвич, известного пещского фармацевта по случаю 200-летней годовщины со дня его рождения. Он был отличным аналитиком, страстным ботаником, энтомологом. Вместе с Йозефом Шадлером преподавателем ботаники, фармацевтом, своим другом открыли названные их именем мечекский дороникум. Свой богатый гербарий и коллекцию бабочек подарил Венгерскому Национальному Музею. Как фармацевт во время эпидемии холеры в 1836 году ввел новый способ защиты применением «специфического» дезинфицирующего средства нового типа. Королевский суд попросил его экспертом при отравлении мышьяком в Хоссухень, где судили на основе его точного анализа. Во время недостатка лекарственных препаратов в наполеонских войнах он оказал помощь выращиванием лечебных растений. Его научные доклады были опубликованы в Исторических Схемах VI.-го Съезда Венгерских Врачей и Естествоведов в 1845 году. Авторы занимаются и его ценной общественной деятельностью и тем, что во время борьбы за свободу в 1848—49 гг. вместе со своими сыновьями он храбро стоял за родину как хороший венгр, истинный патриот.

Dr. L. Hegedüs und L. Szmodits: *Tamás Nendtvich*

The life work of a famous pharmacist of Pécs (Hungary) is recalled on the occasion of the second centenary of his birth. Tamás Nendvich was an excellent chemical analyst, a devoted botanist and entomologist as well. In cooperation with pharmacist *Dr. József Sadler*, professor of botany in the University of Pest, his friend, they identified the leopard's-bane of the Meesek mountain [*Doronicum hungaricum* (Sadl.)]. He left his rich herbarium and collection of butterflies as a legacy to the Hungarian National Museum. During the cholera epidemic of 1836, he introduced a novel „specific” disinfectant for prevention. The Royal Court of Justice invited him to act its as expert in an arsenic intoxication, and the verdict was announced on the base of his accurate chemical analysis. During the Napoleonic wars, he tried to help to mitigate the deficiency in medicines by growing medical plants. His scientific papers appeared in Historical Review of the VIth Congress of Hungarian Physiscians and Nature Examiners in 1845. His valuable public activity is also related by the authors, as well as his patriotic behaviour during the War of Liberation in 1848—49 in which he participated together with his sons.

Dr. L. Hegedüs und L. Szmodits: *Tamás Nendtvich (1782—1859)*

Verfasser berichten über das Leben und die Tätigkeit des Tamás Nendvich, des berühmten Apothekers von Pécs, anlässlich der zweihundertsten Jahresschwende seiner Geburt. Tamás Nendvich war ein erstklassiger Analytiker, leidenschaftlicher Botaniker, Entomologe. Zusammen mit *Dr. József Sadler*, der Professor der Pflanzenkunde an der Budapester Universität, ausserdem Apotheker und sein Freund war, haben sie die nach Ihnen benannte Genswurz von Meesek entdeckt. Sein reiches Herbarium und seine riesige Schmetterlings-sammlung hinterliess er dem Ungarischen National Museum. Als Apotheker hat er zur Zeit der Cholera-epidemie im Jahre 1836 mit einem neuartigen „spezifischen” Desinfektionsmittel einen neuartigen Schutz eingeführt. Das königliche Gericht hat ihn anlässlich der Arsenvergiftung in Hosszúhétény als Sachverständigen aufgefordert, wo nun aufgrund seiner genauen Analyse geurteilt hat. Dem Arzine-mangel der Napoleon-Kriege hat er durch Heilpflanzenzüchtung abgeholfen. Seine wissenschaftlichen Vorträge wurden in der historischen Studie der VI. Gross-sitzung der Ungarischen Ärzte und Naturprüfenden im Jahre 1845 publiziert. Sie berichten auch über seine wertvolle öffentliche Tätigkeit, sowie auch darüber, dass er als guter

Patriot während des Freiheitskrieges 1848—49 mit seinen Söhnen gemeinsam mit seinem Ungarntum tapfer aufgetreten ist.

*Resumo en Esperanto:

D-ro L. Hegedüs kaj L. Szmodits: *Tamás Neudtrich (1782—1859)*

La aŭtoroj konigas (okaze de la 200-jara datreveno de lia naskiĝo) la vivon kaj agadon de la fama farmaciisto el urbo Pécs *Tamás Neudtrich*, kiu estis unuaranga kemia analizanto, pasia botanikisto kaj entomologo. Kune kun *D-ro József Sadler* farmaciisto, lia uniko kaj profesoro de la botaniko en la Universitato

de Pest li malkovris la ĉarnofloron en la Montaro Mecsek, nomitan pri ili. Sian riĉan herbarion kaj grandegan papilio-kolektaĵon li heredigis al la Hungara Nacia Muzeo. Kiel farmaciisto dum la ĥolero-epidemio en la jaro 1836, li enkondukis per noveca „specifa“ desinfektilo novan sindefendon. La reĝa tribunalo lin invitis kiel eksperton okaze de la arsenvenenado en Hosszúhetény, kie oni verdiktis surbaze de lia ĝusta kemia analizo. Dum la medikamento-manko de la napoleonaj militoj li helpis per sia kuracplanto-kulturado. Liaj sciencaj prelegoj aperis en la Historia Skizo de la VI-a Grandasembleo de Hungaraj Kuracistoj kaj Naturesploristoj en la jaro 1845. La aŭtoroj mencias ankaŭ lian valoran publikvivan agadon kaj tion, ke li, kiel bona hungara patrioto kune kun siaj filoj dum la 1848—49-a liberecbatalo kurage kondukis.

(Budapest, Százár A. u. 19., 1146 — Fővárosi Tanács Gyógyszertári Központja, 822. gyógyszertár, Budapest, Auróra u. 22—28. — 1084).

Erkezett: 1982. IV. 14.

ORVOSSÁGÖZÖN AZ NSZK-BAN

„A nyugatnémet gyógyszerpiac agyonszervezett és túlságosan is sok pénzt emészt fel” — írja többek között a kancellárhoz intézett levelében Klaus Lennartz parlamenti képviselő. Azt akarja elérni, amiért Ehrenberg volt népjóléti miniszter és a törvényes betegbiztosítók tisztviselői hiába harcoltak: a gyógyszerárak leszállítását — közli a *Die Zeit* című nyugatnémet hetilap, a HVG-ban megjelent szöveg szerint.

Az engedélyezett pirulák, kenőcsök és tinkturák bősége olyan piacról árulkodik, amelyen aligha van még egy a világon, de Moebius doktor, az „Arznei Telegramm” nevű információs szolgálat, valamint egy gyógyszerügyi információs intézet alapítója kétségbe vonja az NSZK-ban észlelhető orvosságözön gyógyászati célszerűségét. Arra gyanakszik, hogy „ilyen óriási piacnál nem végezhető el az egészségügyi szempontból fontos ellenőrzések”. Emellett hozza fel, hogy azok a gyógyszerek, amelyeket külföldön kellemetlen mellékhatásuk miatt többnyire elég gyorsan beilltanak, az NSZK-ban hosszú időn át okozhatják a bajt.

Az egyes gyógyszerekkel járó kockázatnál is többet nyomnak a latban a gyógyszerárak. A nyugatnémet orvosságok Európában a legdrágábbak közé számítanak. A törvényes betegbiztosítókat tavaly 13 milliárd márka gyógyszerköltség terhelte. Indokoltak-e ezek a költségek?

A spanyol cukorbetegeket a frankfurti Hoechst cég rendkívül mellányos áron látja el Euglucon antidiabetikummal: 20 tableta ott mindössze 6 márkába kerül; az NSZK-ban ellenben kizsákmányolják a cukorbetegeseket: a 30 darabos csomagolásért 24 márkát kérnek.

A fogyasztónak, a betegnek semmiféle befolyása sincs se az árura, se az árra. A kiskereskedelmi láncvégén neki csak az a feladat jut, hogy lenyelje, amit az orvos felírt neki.

Néhány szomszédos országban ez másképpen fest. Olaszországban és Ausztriában a fogyasztók képviselői ott ülnek az asztalnál, amikor a biztosítók, orvosok, farmakológusok, gyógyszerészek, munkaadók és munkavállalók kialakítják, hogy mi is a gyógyászatiilag értelmes gyógyszerrendelet. Ehhez pedig aztán tartania kell magát az orvosnak, különben nem

térik meg receptúrájának költségeit. Aligha csodálható, hogy Lennartz szeme előtt olyan áralkító bizottság képe lebeg, amelyben a keresletet is képviseli valaki.

Tulajdonképpen csak az 1976-os gyógyszertörvény reformjáról lenne szó. Már születtek olyan rendelkezések, amelyek szerint az orvosoknak és a biztosítóknak közösen kell meghatározniuk „a betegek megfelelő, célszerű és gazdaságos ellátásának irányvonalait”. Ha az orvosok azokat az orvosságokat írják fel, amelyek ugyanolyan hatás mellett a legkevesebbe kerülnek, tetemes összeggel csökkennének az egészségügyi tárca kiadásai. A drágábbról az ugyanolyan hatóanyagot tartalmazó olcsóbb orvosságra való áttérés lehetősége pedig semmiképpen sem korlátozódhat csupán néhány készítményre. Dr. Moebius 25 készítményt vizsgált. A betegbiztosítók költsége közel 1300 milliárd márka volt a 25 készítményből, az alternatív gyógyszerek felírásával elérhető megtakarítás pedig — szerinte — mintegy 580 millió márka (189).

(—)

NÖVEKSZIK A KÓRHÁZI ÁPOLTAK SZÁMA AZ NSZK-BAN

Ph. Ztg., 127, (27), 1491 (1982).

Az NSZK statisztikai hivatalának kimutatása szerint a kórházakban és klinikákon ápolott betegek száma 1970. és 1980. között 24%-kal nőtt. Évi 9,3 millióról 11,6 millióra. Az okok között helye lehet a megváltozott kor-struktúrájának, több az idős ember, de megváltozott az orvosok beutalási gyakorlata is. Sőt esetleg az olyan betegségek gyakoribb előfordulása, amelyek kórházi kezelést igényelnek. A betegek közül 10 millió átmeneti ideig tartózkodott a kórházakban és 1,6 millió volt azoknak a száma, akik különleges egészségügyi intézményekben voltak elhelyezve, pl. pszichiátriai osztályokon. Az 1981-ben született 626 000 csecsemő 99%-a kórházban látta meg a napvilágot. A 714 000 elhalálozott közül 395 000 kórházban halt meg (179).

R. B.